

ΣΕ ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

Ψάχνοντας τα όρια της σύγχρονης

Πέντε συγγραφείς μιλούν για το παγκοσμίως δημοφιλές είδος που μοιάζει να έχει κάνει τη δική του υπέρβαση και εντός συνόρων

Εδώ και δύο σχεδόν αιώνες, από την πρώτη εμφάνισή της στα διηγήματα του Εντγκαρ Άλαν Πόου με ήρωα τον Ογκίστ Ντιπέν, η αστυνομική λογοτεχνία δεν έχει πάψει να κεντρίζει το ενδιαφέρον ενός μεγάλου κοινού.

Με τη μορφή του γρίφου, του μυστηρίου, του θρίλερ, από τον Άρθουρ Κόναν Ντόιλ, την Άγκαθα Κρίστι, τον Ζορζ Σιμεόν και τον Ρέιμοντ Τσάντλερ ως τον Ζαν-Πατρικ Μανσέτ, τον Μανουέλ Βάθκεθ Μονταλμπάν, τον Τζέιμς Ελρόι και τον Γιου Νέομπε, έχει εξελιχθεί σε ένα από τα δημοφιλέστερα και πιο πολυδιάστατα σύγχρονα είδη. Η διεθνής υπέρβαση των ορίων της *genre fiction* μοιάζει να συμβαδίζει την τελευταία εικοσαετία και με μια αντίστοιχη τάση στον ελληνικό χώρο. Δεν καλλιεργείται πλέον το είδος από μεμονωμένους συγγραφείς αλλά από μια ολοένα αυξανόμενη κοινότητα τα μέλη της οποίας παράγουν ένα ευδιάκριτα ελληνικό νουάρ, με τις συντεταγμένες του προσδιορισμένες στην επικράτεια της ελληνικής κοινωνίας. Απευθυνθήκαμε σε πέντε διακεκριμένους Έλληνες συγγραφείς του είδους από διαφορετικές γενιές, τους Πέτρο Μάρκαρη, Φίλιππο Φιλίππου, Χίλντα Παπαδημητρίου, Ευτυχία Γιαννάκη και Βασίλη Δανέλλη, προκειμένου να διερευνήσουμε τις διαστάσεις και τα όρια της ελληνικής αστυνομικής λογοτεχνίας. Σε ποιο σημείο βρίσκεται σήμερα, τόσο από πλευράς θεματικών όσο και από πλευράς ποιότητας; Θεωρείται μια αποδεκτή όχι μόνο από το κοινό, αλλά και από την κριτική; Επηρεάζεται από τις σύγχρονες εκδοχές της που ανθούν στο εξωτερικό; Ποιοι ασχολούνται με τη συγγραφή της; Ποια είναι η θέση των γυναικών συγγραφέων σε αυτή; Ποια είναι η απήχυσή της; Ποιες είναι οι προοπτικές της για το μέλλον;

Επηρεάζεται από τις σύγχρονες εκδοχές της που ανθούν στο εξωτερικό; Ποιοι ασχολούνται με τη συγγραφή της; Ποια είναι η θέση των γυναικών συγγραφέων σε αυτή;

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΡΗΣ

Είμαστε ένα βήμα πίσω

Τη δεδομένη περίοδο η ελληνική αστυνομική λογοτεχνία, απ' όσο εγώ την παρακολουθώ και τη διαβάζω, θα έλεγα ότι εξακολουθεί να είναι ένα βήμα πίσω σε σχέση με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή και μεσογειακή. Οι περισσότεροι εδώ ασχολούνται με μοντέλα γραφής και ανάλυσης που ανήκουν στο παρελθόν. Από τη μια μεριά, αρκετοί συγγραφείς επιμένουν σε ήρωες, αστυνομικούς και ντετέκτιβ, οι οποίοι είναι τουλάχιστον περιεργοί. Από την άλλη μεριά, είναι πιο πολύ προσανατολισμένοι σε προσωπικές ιστορίες παρά σε θέματα κοινωνικά και πολιτικά.

Οι Έλληνες συγγραφείς φαίνεται ότι δυσκολεύονται να προσφέρουν σημαντικά μυθιστορήματα, επειδή ακριβώς δυσκολεύονται να συνδυάσουν τις δικές τους φόρμες με την κοινωνική αφήγηση. Ακόμα και στα δείγματα που είναι εμφανώς επηρεασμένα από το σκανδιναβικό νουάρ, ό,τι κι αν σημαίνει αυτό, λείπει η ζωντανή επόπτευση της σύγχρονης πραγματικότητας, της χώρας και των ανθρώπων της. Λείπει η πολιτική και κοινωνική ματιά, αυτές οι δύο διαστάσεις κωφεμένες σε ένα υποψιασμένο βλέμμα. Ίσως αυτό οφείλεται εν μέρει και στο ότι σήμερα οι συγγραφείς δεν έχουν και πολλά παραδείγματα από την «κανονική» μυθιστορία, παραδείγματα *εξω-αστυνομικά* δηλαδή τα οποία, διαβάζοντάς τα, θα τους οδηγούσαν ενδεχομένως και σε ευρύτερες συνθέσεις. Το αναφέρω επειδή στην Ελλάδα το πολιτικοκοινωνικό μυθιστόρημα είχε μια παράδοση, η οποία δεν ξέρω αν είναι εσχάτως εξίσου ενδιαφέρουσα και παρεμβατική. Με άλλα λόγια, χωρίς να επικεντρωνόμαστε στις όποιες εξαιρέσεις, κοιτάζοντας το ειδικό και το γενικό, τα προβλήματα του αστυνομικού στην Ελλάδα προκύπτουν αναλογικά και από τα προβλήματα της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας, σκεφτείτε μονάχα τη διάσταση της εξωστρέφειας.

Τα εγκλήματα έχουν κοινωνικό καμβά αλλά αυτό δεν αποδίδεται με την ένταση που θα έπρεπε, είτε επειδή υπάρχει άγνοια του διεθνούς περιγύρου (δεν διαβάζουν οι συγγραφείς) είτε επειδή παραμένουν εγκλωβισμένοι στην ελληνική ιδιαιτερία των μεμονωμένων περιπτώσεων. Ως προς τις τεχνικές, η ευρωπαϊκή και μεσογειακή αστυνομική λογοτεχνία, συγκεκριμένα η γαλλική, η ισπανική (και ισπανόφωνη, καθώς υπάρχουν άξιοι εκπρόσωποι του είδους στη Λατινική Αμερική) και η ιταλική, καθώς και ο δικός μας Γιάννης Μαρής, δείχνουν έναν δρόμο. Ως προς τις θεματικές, οι συγκρούσεις που διαπερνούν κάθε κοινωνία θα έπρεπε να αποτελούν περιεχόμενο, διότι πλέον μας νοιάζει το γιατί το εγκλήματος και όχι ποιος είναι ο δολοφόνος. Τέλος, παρότι στο εξωτερικό οι προκαταλήψεις απέναντι στο αστυνομικό έχουν ανατραπεί εδώ και χρόνια, στην Ελλάδα η κριτική και η μελέτη παραμένουν ακόμα δέσμιες των παλιών προκαταλήψεων, κακά τα ψέματα.

Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημα του Πέτρου Μάρκαρη, «Η εξέγερση των Καρυάτιδων», κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κείμενα.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Μια λογοτεχνία που ανθεί

Σήμερα η αστυνομική λογοτεχνία δεν αρκείται στα εγκλήματα που απαιτούν εξιχνίαση, καταγράφει και δημοσιοποιεί τα κοινωνικά προβλήματα. Οι αστυνομικοί συγγραφείς στην πλειονότητά τους χρησιμοποιούν την αστυνομική ίντριγκα για να μιλήσουν για φλέγοντα ζητήματα της επικαιρότητας ή για θέματα Ιστορίας. Οι ιστορίες των ελληνικών αστυνομικών συγγραφέων συνδέονται με την ελληνική πραγματικότητα, αλλά και όσα συμβαίνουν στην Ευρώπη. Αποτελούν σύζευξη του μυστηρίου με την κοινωνική ανάλυση που υπάρχει σε πολλά αστυνομικά έργα, Ελλήνων και ξένων. Προσωπικά, στα αστυνομικά μυθιστορήματά μου δεν μιλάω μόνο για τα κοινά εγκλήματα, εγκλήματα πάθους ή συμφέροντος, αλλά και για τα οργανωμένα, καθώς και για τα μυστήρια που εμπεριέχουν. Στη χώρα μας οι συγγραφείς δεν ενδιαφέρονται μόνο για την αστυνομική ίντριγκα, αλλά κάνουν επισημάνσεις σε επίκαιρα θέματα, όπως οι μετανάστες, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, η μοναξιά των κατοίκων της πόλης, οι δύσκολες οικογενειακές σχέσεις, η πολιτική βία, η διαπλοκή πολιτικών - επιχειρηματιών. Η ελληνική αστυνομική λογοτεχνία εντάσσεται στο λογοτεχνικό ρεύμα που ήρθε από την Ευρώπη μέσω των βιβλίων του Ζαν-Πατρικ Μανσέτ και του Μανουέλ Βάθκεθ Μονταλμπάν, αυτό που αργότερα επονομάστηκε «μεσογειακό αστυνομικό μυθιστόρημα». Μερικοί συγγραφείς, κι αυτό κατά τη γνώμη μου είναι αρνητικό, επηρεασμένοι από το «σκανδιναβικό μυθιστόρημα» γράφουν ιστορίες με πολύ αίμα, πολλή βία και πολλά τεχνάσματα στα όρια της υπερβολής για να γοητεύσουν τους αναγνώστες.

Εν τέλει, η ελληνική αστυνομική λογοτεχνία ανθεί στον 21ο αιώνα - όπως ανθούσε και στον 20ό. Κάποτε, όταν μεσοουρανούσε ο Γιάννης Μαρής και αργότερα, τη θεωρούσαν παραλογοτεχνία και οι κριτικοί απαξιούσαν να ασχοληθούν μ' αυτήν. Τώρα θριαμβεύει, επειδή έχει πάρει τη θέση της κοινωνικής λογοτεχνίας - το ίδιο συμβαίνει σε όλο τον κόσμο. Επίσης, έπαψε να είναι προνομιακός χώρος των δημοσιογράφων, όπως ήταν στις δεκαετίες του '50 και του '60. Σκηνοθέτες, πανεπιστημιακοί, δικηγόροι, ιστορικοί, εκπαιδευτικοί, φιλόλογοι, γιατροί, οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, γράφουν αστυνομικά. Οι προκαταλήψεις και οι ενδοιασμοί για τη λογοτεχνική αξία του είδους έχουν πλέον εκλείψει κι αυτό είναι απολύτως θετικό.

Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημα του Φιλίππου Φιλίππου με τίτλο «Ο κήπος με τις φράουλες» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη.

Θριαμβεύει, επειδή έχει πάρει τη θέση της κοινωνικής λογοτεχνίας

ελληνικής αστυνομικής λογοτεχνίας

ΧΙΛΝΤΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Μεταξύ Μαρή και Νέσμπο

Οι γνωστές πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα για δεκαετίες έκαναν απεχθές το αστυνομικό είδος σε συγγραφείς και αναγνώστες. Από τον *Γιάννη Μαρή* ως τον *Πέτρο Μάρκαρη* μεσολάβησαν αρκετές δεκαετίες, κατά τις οποίες οι πάντες θεωρούσαν το είδος *παραλογοτεχνία*. Στις αρχές της νέας χιλιετίας άρχισε να ξεπερνιέται αυτή η άποψη, με αποτέλεσμα να δούμε σημαντικούς συγγραφείς να επενδύουν το ταλέντο τους στο αστυνομικό είδος.

Η μεγάλη άνθηση του genre ξεκινά περίπου το 2010, με μια εντυπωσιακή αριθμητική εμφάνιση νέων και λιγότερο νέων συγγραφέων, που η καθεμιά και ο καθένας προερχόταν από διαφορετικό λογοτεχνικό σύμπαν. Στη διαμόρφωση των τάσεων έπαιξε σημαντικό ρόλο η ηλικία, τολμώ να πω, με πολλές εξαιρέσεις φυσικά.

Οι νεότεροι αγνοούν σε μεγάλο βαθμό το corpus του αστυνομικού είδους και επηρεάζονται από την πληθώρα των τηλεοπτικών σειρών που έφεραν οι πλατφόρμες. Στην πράξη αυτό σημαίνει πιο απλή έως απλοϊκή γλώσσα, σεναριακή δομή και την υιοθέτηση πλοκών που στερούνται ρεαλισμού.

Ωστόσο, παράλληλα βλέπουμε πολλά βιβλία με αναφορές στους κλασικούς του είδους (*Τσάντλερ* κυρίως, *Στίβεν Κινγκ*, *whodunit*), αλλά και στο μεσογειακό νουάρ. Σε γενικές γραμμές, πάντως, διακρίνουμε τα παιδιά του Μαρή και τα παιδιά του *Νέσμπο*, δηλαδή όσους γράφουν ριζωμένοι γερά στη μικρή έστω ελληνική παράδοση του αστυνομικού είδους, και σε όσους λοξοκοιτάζουν προς αλλοδαπές συνθήκες και κοινωνίες. Χωρίς αυτό να είναι κακό, φυσικά – ο Μάο δεν είχε πει να αφήσουμε όλα τα λουλούδια να ανθίσουν;

Είμαι από τους λίγους ίσως που πιστεύουν ότι στόχος της αστυνομικής λογοτεχνίας δεν χρειάζεται να είναι η μετάφραση και η κυκλοφορία των βιβλίων μας στο εξωτερικό. Πρώτα θα πρέπει να πείσουμε το ελληνικό αναγνωστικό κοινό για την ποιότητα των βιβλίων μας, να κατακτήσουμε μια θέση στην καρδιά του, να εμπειδώσουμε τη θέση μας στον ελληνικό λογοτεχνικό κόσμο. Κυρίως να μιλήσουμε για τις σύγχρονες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα, αλλιώς θα μιμούμαστε ανεπιτυχώς ξένες κοινωνίες και προβληματισμούς.

Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημα της **Χίλντας Παπαδημητρίου** με τίτλο «Ενοχος μέχρι αποδείξεως του εναντίου» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο.

Οι νεότεροι επηρεάζονται από την πληθώρα των τηλεοπτικών σειρών

ΕΥΤΥΧΙΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ

Περιμένοντας το Νομπέλ

Αστυνομικό, νουάρ, θρίλερ, αγωνίας, παραλίας, κοινωνικού προβληματισμού, όπως και να το πει κανείς το μόνο βέβαιο είναι ότι δεν θα το δει ποτέ στα Νομπέλ Λογοτεχνίας. Μπορεί να αγγίζει τις καρδιές εκατομμυρίων αναγνωστών και αναγνώστριών, αλλά παραμένει λίγο εκτός, ένα ανάγνωσμα για να διασκεδάσει κανείς, να προβληματιστεί τόσο όσο, να τρυπώσει στα μύχια του ανθρώπινου ψυχισμού, χωρίς όμως να χάσει το παιγνιώδες, το σασπένς, την ανατροπή που χαρακτηρίζουν το είδος. Βάθος, λοιπόν, τόσο όσο, διασκέδαση και αγωνία στα ύψη από την άλλη, ένοχη – ή απενοχοποιημένη – απόλαυση για τους πολλούς. Οχι και τόσο καλός συνδυασμός γ' αυτό που αποκαλούμε «βαριά κουλούρα» που επιμένει να οχυρώνεται σε αυτοαναφορικά σχήματα. Ειδικά για το ελληνικό αστυνομικό, τα πράγματα είναι ακόμη πιο δύσκολα. Ας μη μιλήσουμε για τη γυναίκα δημιουργό και το ελληνικό αστυνομικό. Τότε τα εμπόδια γίνονται ακόμη περισσότερα. Μπορεί να έχουμε ξεφορτωθεί κάποια από τα κλισέ του παρελθόντος, να γίνονται κάποια βήματα, να έχουμε ενδεχομένως πιο ενδιαφέρουσες και πολυεπίπεδες αφηγήσεις, αλλά η κριτική και οι λογοτεχνικοί κύκλοι που εξακολουθούν να ασχολούνται με τη γενιά του τριάντα, του πενήντα, του εξήντα, την Καραγιοιάδα ή οτιδήποτε συναφές, προσεγγίζουν το είδος τόσο όσο, τις περισσότερες φορές θέλοντας να το παίξουν και λίγο κουλ, με πομπώδεις διατυπώσεις ότι «δεν αποτελεί πλέον παραλογοτεχνία», στην πράξη όμως το είδος εξακολουθεί να κινείται στο δικό του περιθώριο, με ένα αναγνωστικό κοινό που αποδεικνύεται πιο ευφές και με πιο γρήγορα αντανακλαστικά από αυτούς που θα έπρεπε να το συστήνουν σε αυτό. Ευτυχώς ή δυστυχώς, όμως, τελικά κάθε βιβλίο βρίσκει τον δρόμο του, από στόμα σε στόμα, από τα κοινωνικά δίκτυα, από κάθε μικρό βιβλιοπωλείο που το συστήνει, μακριά και έξω ίσως από επιτροπές φίλων, από κανόνες και λογοτεχνικά ή όποια άλλα στερεότυπα, παραμένοντας αιχμηρό, κάνοντας τελικά την ανατροπή που κουβαλάει στην καρδιά του. Ένα αστυνομικό για Νομπέλ, λοιπόν. Όταν και αν το δούμε κι αυτό, θα πούμε ότι κάτι έγινε. Αν είναι και από γυναίκα δημιουργό, ακόμη καλύτερα. Μέχρι τότε αναμένουμε με αγωνία την ανατροπή.

Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημα της **Ευτυχίας Γιαννάκη** με τίτλο «Οι ναυαγοί του Αυγούστου» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ικαρος.

Στην πράξη το είδος εξακολουθεί να κινείται στο δικό του περιθώριο

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΑΝΕΛΛΗΣ

Εκδόσεις για όλα τα γούστα

Δεκάδες ελληνικά αστυνομικά εκδίδονται κάθε χρόνο πλέον. Καθώς δεν υπάρχει συγκεκριμένη ελληνική σχολή, δηλαδή η μαζική αναπαραγωγή ενός επιτυχημένου προτύπου, ο αναγνώστης μπορεί να βρει στην αγορά ελληνικά αστυνομικά για κάθε γούστο. Όπως κάθε περιφερειακή λογοτεχνία, έτσι κι η ελληνική, και ειδικά σε ένα τυποποιημένο είδος με παγκόσμια δημοφιλία, ακολουθεί τις κυρίαρχες τάσεις. Εκτός από τα ελληνικά *whodunit*, «οκληρά» αστυνομικά, πολιτικοποιημένα νουάρ, υπάρχουν πλέον και αρκετά σκανδιναβικού τύπου, *police procedural*, *domestic crime*, ψυχολογικά θρίλερ, ακόμα κι αστυνομικές παρωδίες. Να σημειωθεί εδώ ότι η σημαντικότερη επιρροή ενός συγγραφέα είναι τα αναγνώσματά του και γι' αυτό τις τάσεις της εγχώριας αστυνομικής λογοτεχνίας τις καθορίζουν εν πολλοίς οι εκδοτικοί οίκοι με τους συγγραφείς και τα υποείδη που επιλέγουν να μεταφράσουν. Το καταλαβαίνει καλύτερα κανείς όταν έχει εικόνα του εκδοτικού τοπίου κάποιας άλλης χώρας και μπορεί να κάνει τη σύγκριση. Η εκδοτική έκρηξη των τελευταίων ετών έχει τερματίσει οριστικά τη στείρα φιλολογική αντιπαράθεση περί «παραλογοτεχνίας» και γι' αυτό μνημονεύεται σε κάθε σχετικό αφιέρωμα. Αρκετά θριαμβολογήσαμε όμως με την «άνθηση» της ελληνικής αστυνομικής λογοτεχνίας. Καιρός να την αποτιμήσουμε κιόλας. Η αύξηση στους αριθμούς σημαίνει απαραίτητα περισσότερα ποιοτικά αναγνώσματα; Προσωπικά αμφιβάλλω. Πολλοί συγγραφείς έχουν καβαλήσει το «κύμα» και τους ενδιαφέρει περισσότερο η «επιτυχία» παρά να γράψουν ένα πραγματικά καλό βιβλίο. Το κακό είναι ότι τελικά καταφέρνουν να κερδίσουν περισσότερη προβολή από όση τους αξίζει. Στον αντίποδα, βεβαίως, η απενοχοποίηση του είδους έχει ως αποτέλεσμα να καταπιάνονται με τη φόρμα του αστυνομικού και αξιόλογοι λογοτέχνες που ίσως παλιότερα δεν θα το έκαναν. Την αποτίμηση αυτή, όμως, δεν αρκεί να την κάνουμε ο καθένας ξεχωριστά. Σε αντίθεση με το εξωτερικό, λείπει η συστηματική τεκμηρίωση και μελέτη του είδους που θα μας επιτρέψει να έχουμε πλήρη και αντικειμενική εικόνα του ελληνικού αστυνομικού, διασώζοντας την ιστορία του (παλιότερες εκδόσεις χάνονται διά παντός), γεννώντας ταυτόχρονα καινούριες προοπτικές και πιο συνειδητοποιημένους συγγραφείς.

Το πιο πρόσφατο μυθιστόρημα του **Βασίλη Δανέλλη** με τίτλο «Ο άνθρωπος που έχασε τον εαυτό του» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Καστανιώτη.

Η σημαντικότερη επιρροή ενός συγγραφέα είναι τα αναγνώσματά του